

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ Й ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА
ЖУРНАЛІСТИКИ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ Й СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА
ЖУРНАЛІСТИКИ**

**ВИСВІТЛЕННЯ ПРОБЛЕМ ВНУТРІШНІХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ У
ЗМІ: ЕТИЧНІ ТА ПРАВОЗАХИСНІ АСПЕКТИ**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: студентка 2М курсу 261 групи
Спеціальності 061 Журналістика
Освітньо-професійної програми
«Журналістика»
Спеціалізація: Журналістика
Ангеліна ЩЕРБИК

Керівник: доц. Андрій СОЛОМАХІН
Рецензент: Євгенія Вірлич, головна
редакторка онлайн-видання “Кавун. City”
(kavun.city), членкиня національної спілки
журналістів України

Херсон – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕМА ВПО: ТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ, ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ, СУЧАСНИЙ СТАН ПРОБЛЕМИ	7
1.1. Генезис понять «внутрішній переселенець» і «біженець»	7
1.2. Специфіка поняття «мова ворожнечі» в сучасному журналістикознавстві	11
РОЗДІЛ 2. ЕТИЧНІ НОРМИ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВИСВІТЛЕННЯ ТЕМИ ВПО В СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ЗМІ	18
2.1. Прояви «мови ворожнечі» в сучасному інформаційному просторі України та світу	18
2.2. Специфіка висвітлення теми внутрішньо переміщених осіб у сучасних ЗМІ України	27
2.3. Рекомендації для медійників щодо підготовки матеріалів про ВПО	30
ВИСНОВКИ.....	37
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	41
ДОДАТКИ	46
Додаток А. Кодекс академічної доброчесності здобувача вищої освіти Херсонського державного університету	46

ВСТУП

Актуальність обраної теми дослідження. На сьогодні тему внутрішньо переміщених осіб (ВПО) українські медіа висвітлюють спорадично. Поза увагою ЗМІ залишаються правозахисний та етичні аспекти окресленої тематики. Відсутність чітких рекомендацій, низький рівень підготовки медійників як на регіональному, так і національному рівні обумовлює брак якісного контенту про ВПО, відсутність повідомлень розвідувального та аналітичного характеру, значний обсяг інформації, що готують журналісти, містить мову ворожнечі тощо. Однак окреслено й позитивні зрушення – у ЗМІ зменшилась кількість матеріалів, що прагнуть сенсаційності. Саме тому важливою постає проблема комплексного аналізу теми внутрішніх переселенців у сучасному українському медіапросторі [30].

Аналіз досліджень і публікацій. Цій проблемі присвячено низку наукових праць В.П. Антонюк, О.І. Амоші, О.М. Балакіревої, Ю.С. Залозної, О.В. Іщенка, О.Ю. Касперовича, Е.М. Лібанової, Л.М. Логачової, О.К. Міхеєвої, О.Ф. Новікової, О.Д. Прогнімак, А.Г. Реут, Т.В. Семигіної [20].

У монографії «Внутрішньо переміщені особи: від подолання перешкод до стратегії успіху» О.І. Амоша, О.Ф. Новіковата та В.П. Антонюк досліджують соціально-економічний аспект розвитку окупованого регіону, вивчають причини конфлікту, аналізують проблеми відновлення інфраструктури тощо [20].

Т.В. Семигіна, Н.Є. Гусак, С.О. Трухан присвятили колективну роботу питанню соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб [27].

Також у статті «Українські журналісти мають позбутися стереотипів щодо внутрішньо переміщених осіб» Л. Апостолова висвітлює проблему стереотипів, які формують ЗМІ відносно

внутрішніх переселенців, порушуючи питання морального та етичного характеру [1].

Через розбіжність підходів до означеної теми (наприклад: економічний, соціальний, моральний, політичний) немає комплексного уявлення про особливості висвітлення проблеми внутрішніх переселенців у сучасних українських медіа, що зумовлює **актуальність нашого дослідження**.

Метою роботи є аналіз матеріалів сучасних українських ЗМІ присвячених питанню ВПО у етичній та правозахисній царинах.

Для досягнення мети дослідження було визначено низку завдань:

1. Вивчити і проаналізувати науково-методичну літературу з обраної теми.
2. Розмежувати поняття «біженець» та «переселенець».
3. Простежити тенденції використання мови ворожнечі в Україні та світі.
4. Проаналізувати приклади мови ворожнечі відносно внутрішньо переміщених осіб у ЗМІ.
5. Окреслити рекомендації для медійників щодо підготовки новин про тимчасово переселених осіб.

Об'єкт дослідження – висвітлення проблем переселенців у медіа.

Предметом дослідження є етичні та правозахисні аспекти висвітлення засобами масової інформації проблем внутрішньо переміщених осіб.

З метою реалізації окреслених завдань було використано такі **методи дослідження**: аналіз, синтез, узагальнення, зіставний, систематизації, лінгвістичного спостереження, що дозволило комплексно вивчити специфіку висвітлення теми внутрішньо переміщених осіб в сучасному українському медійному просторі.

Джерелами фактичного матеріалу є статті Донева М. «Запорожцев загонят в шкуры переселенцев» та Дубченко І. «С верой в “ДНР” и замком на холодильниках: как живут переселенцы из Донбасса в Запорожье» інтернет видання «Суббота плюс».

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що в роботі проводиться аналіз сучасних українських ЗМІ на предмет наявності мови ворожнечі відносно внутрішньо переміщених осіб, враховуючи етичні та правозахисні аспекти, а також подано рекомендації для медійників щодо підготовки новин про тимчасово переселених осіб.

Теоретичне значення роботи визначається можливістю висвітлити ключові теоретичні аспекти терміна «мова ворожнечі», а також проаналізувати основні її прояви в сучасному медійному просторі України на прикладі внутрішньо переміщених осіб, що уможливило сформуванню низку рекомендацій представникам ЗМІ стосовно підготовки матеріалів про окреслену категорію населення.

Практичне значення роботи виявляється у тому, що отримані результати дослідження є практичними кейсами для удосконалення правозахисної та етичної лакуни у підготовці майбутніх журналістів, це сприятиме глибшому розумінню специфіки підготовки матеріалу про вразливі групи населення, що дозволить значно мінімізувати вияви мови ворожнечі в українських медіа. Отримані результати дослідження можна використати у контексті вивчення дисциплін «Медіабезпека», «Медіаправо», «Основи журналістики», при підготовці семінарів, круглих столів, конференцій, присвячених цій проблематиці.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження представлені у статті: «Тема внутрішніх переселенців у сучасних українських ЗМІ» у альманасі Херсонського державного університету «Магістерські студії» випуск XXI.

Структура роботи обумовлена її метою та завданнями й складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕМА ВПО: ТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ, ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ, СУЧАСНИЙ СТАН ПРОБЛЕМИ

1.1. Генезис понять «внутрішній переселенець» і «біженець»

Виникненню терміна «біженець» передувала Перша світова війна. На сьогодні статус «біженця» є міжнародним і не надається автоматично. Щоб юридично отримати цей статус людина має довести, що не може користуватись захистом своєї країни, та на батьківщині її переслідують або будуть переслідувати за її політичні або релігійні погляди, належність до певної національності, раси чи соціальної групи [30].

Біженцями називають осіб, які змушені покинути країну свого походження через конфлікт, насильство чи переслідування. Вони не бажають або не мають змоги повернутися на батьківщину на підставі очевидної загрози через їх расу, релігію, політичну позицію чи соціальний статус. Саме тому біженці отримують ряд засобів захисту відповідно до міжнародного права, найважливішим з яких є невідсилання. Це означає, що біженці мають право на захист країни, в якій вони просять притулку, і не можуть бути змушені повернутися додому. Конвенція про біженців 1951 р. також передбачає інші права, включаючи право на освіту, працевлаштування, охорону здоров'я та свободу пересування [40].

Перетин кордону – є найважливішою вимогою аби особу вважали біженцем. Тому особи, примусово переміщені зі своїх домівок, які не можуть або вирішують не перетинати кордон, не вважаються біженцями, навіть якщо вони мають ті самі обставини та проблеми, що і ті, хто це робить.

Особа, яка шукає притулку або шукачі притулку – це люди, які шукають захисту як біженця і все ще чекають на розгляд своїх заяв.

На відміну від біженців, внутрішньо переміщені особи не мають особливого статусу в міжнародному праві. Термін «внутрішньо переміщена особа» є лише описовим [40].

Згідно Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» «внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру» [24].

Слово «переселенець» словники тлумачать як людину, яка переселилася / переселяється на нове місце проживання, або переселена куди-небудь [28].

Дуже складно віднести переселенців до певних категорій, оскільки причини їх переїзду, а також їх правовий статус та відповідні права часто змінюються і перетинаються з плином часу. Таким чином, ситуація одної людини може одночасно потрапляти в різні категорії. Наприклад, до внутрішніх переселенців відносяться як люди, які змушені переїхати, так і люди, які вирішили влаштуватися на новому місці проживання з соціально-економічних причин (внутрішні трудові мігранти), а також з культурних причин.

Вимушена міграція включає не тільки біженців та осіб, які шукають притулку, а й людей, які змушені переїхати через зовнішні чинники, такі як екологічні катастрофи (наприклад, «кліматичні біженці»), бідність. Терміна «кліматичні біженці» не існує в міжнародному праві. Незважаючи на те, що це не було офіційно

визнано, такі інститути, як Європейський Союз, висловили занепокоєння і вжили заходів для підтримки й розвитку стійкості в країнах, потенційно зачеплених кліматичним стресом. Деякі рекомендують використовувати визначення «кліматичні мігранти» [40].

На думку Ісакової Т.О. особливістю правової категорії «переселенець» є :

«1) переселенцями вважають громадян України, іноземців та осіб, які не мають громадянства, що на законних підставах перебувають на території України;

2) є громадянами країни та проживаючи на її території, вони знаходяться під винятковою юрисдикцією та захистом своєї держави, навіть якщо вона не може забезпечити такий захист. Надання допомоги таким особам міжнародними органами можна характеризувати як втручання у внутрішні справи держави;

3) набуття статусу «переселенець» є вимушеним кроком з боку суб'єкта;

4) особливістю зазначеного положення є тимчасове чи постійне залишення свого місця проживання;

5) ситуація виникає в результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру;

6) включає в себе різні категорії населення, а особливо до них, поза сумнівами, належать: люди з особливими потребами, люди похилого віку, особи, які не можуть самотійно пересуватися, самотні матері з дітьми;

7) обов'язкова наявність довідки про зміну місця перебування;

8) у держави виникає обов'язок здійснення соціального захисту даної категорії осіб;

9) задоволення основних потреб переселенців регламентовано законодавством і передбачає створення належних умов соціальної адаптації, забезпечення тимчасовим житлом, сприяння у працевлаштуванні, продовження здобуття освіти, захист від дискримінації та примусового повернення, допомогу в добровільному поверненні» [14].

Особливостями правової категорії «внутрішньо переміщених осіб» (переміщенців) є:

«1) суб'єктом є громадянин України, іноземець чи особа без громадянства, що на законних підставах перебуває на території України;

2) відсутність факту перетину державного кордону, при цьому відбувається перетин ліній адміністративно-територіальних одиниць в межах однієї країни;

3) до їх числа належать різні категорії осіб, здебільшого це особи працездатного віку;

4) метою такої дії суб'єкта є підвищення соціально-культурного, фінансового, побутового рівня та умов життя, захист свого життя та життя близьких;

5) може здійснюватися як на добровільних засадах, без будь-якого тиску ззовні, так і за наявності негативних життєвих обставин, що примушують особу змінити своє місце проживання;

6) у разі добровільного переміщення може не потребувати юридичного оформлення свого статусу, тобто отримання відповідних довідок» – відмічає у своїй роботі Т.О. Ісакова [14].

Але варто зауважити, що добровільно переміщені особи, які зареєстровані не за місцем фактичного проживання та роботи, а в іншому населеному пункті, не можуть повною мірою користуватись соціальними та медичними послугами, що надаються за офіційним місцем проживання громадянина. При цьому, якщо внутрішнє

переселення відбувається через загрозу життю або здоров'ю людини та/або його родичам, то особа потребує довідку про переселення.

Дії добровільно переселених осіб направлені на покращення їх матеріального та соціального стану, тому вони принципово відрізняються від вимушених переселенців, у яких навпаки подібні дії спричиняють втрату соціального статусу та руйнування добробуту.

За даними Eurostat, у 2017 році 8945 українців попросили про притулок у країнах ЄС. Для порівняння: у 2016 році притулку в ЄС просили більше 11 тисяч українців, у 2015 році – майже 21 тисяча, у 2014 році – 13,5 тисяч. Така динаміка свідчить про те, що багато з тих, хто просив притулку, були вимушеними переселенцями зі сходу України (з жовтня 2014 р. до вересня 2015 р. тривала найбільш активна фаза збройного конфлікту) [11].

Отже, розглянувши окреслені поняття та їх характерні риси, ми визначили, що за своїм смисловим навантаженням вони є різновекторними. Причини покинути свою домівку в обох категорій людей можуть бути однакові, але відрізняється метод – біженці перетинають кордон, а внутрішньо переміщені особи залишаються в межах рідної країни.

1.2. Специфіка поняття «мова ворожнечі» в сучасному журналістикознавстві.

Незважаючи на розповсюдженість мови ворожнечі у багатьох сферах громадського та приватного життя, у наш час немає єдиного загального визначення терміна «мова ворожнечі» та загального підходу до його перекладу: іноді англійський еквівалент «hate speech» перекладають як мова ворожнечі, іноді – мова ненависті.

Мова ворожнечі використовується для опису загального дискурсу, вкрай негативного, що представляє ризик для соціального

світу. За визначенням Комітету міністрів Ради Європи, мова ворожнечі охоплює будь-яку форму вираження, яка поширює або виправдовує расову ненависть, ксенофобію, антисемітизм або будь-яку форму ненависті, засновану на нетерпимості, яка провокує або фактично призводить до фізичних проявів агресії. З появою нових форм ЗМІ мова ворожнечі також присутня в Інтернеті і вимагає більш ретельного осмислення, прийняття регулюючих заходів і нових форм боротьби.

Протягом багатьох років Рада Європи різними способами боролася з розпалюванням ненависті. Засоби масової інформації розглядають це питання з точки зору свободи вираження думок, в основному за допомогою співпраці з державами, що входять до Ради Європи, коли справа доходить до розробки законів, що обмежують свободу вираження думок, але також для оцінки, перегляду та приведення у відповідність існуючих законів і практики в області з Європейською конвенцією з прав людини. Країни прагнуть просувати медіа та інтернет-освіту в усіх державах-членах Ради Європи, підвищувати поінформованість про розпалювання ненависті й ризики, які вони представляють для демократії, а також для окремих осіб, і знижувати рівень терпимості [38].

Що стосується міжнародної практики визначення цього терміна, наприклад, у статті 4 Міжнародної Конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації констатується: «Держави учасниці засуджують будь-яку пропаганду і всі організації, які ґрунтуються на ідеях або теоріях переваги однієї раси чи групи осіб певного кольору шкіри або етнічного походження, або намагаються виправдати, або заохочують расову ненависть і дискримінацію в будь-якій формі, і зобов'язуються вжити негайних позитивних заходів, спрямованих на викоренення всякого підбурювання до такої дискримінації чи актів дискримінації, і з цією метою вони відповідно до принципів, поданих у Загальній

декларації прав людини, і прав, ясно викладених у Статті 5 цієї Конвенції, серед іншого:

а) оголошують злочином, що карається законом, всяке поширення ідей, що ґрунтуються на расовій перевазі або ненависті, всяке підбурювання до расової дискримінації, а також усі акти насильства або закликання до таких актів, спрямованих проти будь-якої раси чи групи осіб іншого кольору шкіри або етнічного походження, а також подання будь-якої допомоги для проведення расистської діяльності, включаючи її фінансування;

б) оголошують протизаконними і забороняють організації, а також організовану й іншу пропагандистську діяльність, які заохочують расову дискримінацію та підбурюють до неї, і визнають участь у таких організаціях чи в такій діяльності злочином, що карається законом;

с) не дозволяють національним чи місцевим органам державної влади або державним установам заохочувати расову дискримінацію чи закликати до неї» [19].

Мова ворожнечі є серйозною проблемою для сучасної журналістики. Соціально свідомі журналісти справедливо стурбовані тим, як швидко повідомлення, наповнені ненавистю, проникають в коментарі в Інтернеті й найчастіше складають більшість. Те, як професійні процедури журналістів (включаючи те, як визначаються і/або оформлюються новини) підсилюють мову ворожнечі пропагандистів – обговорюють не так часто. А деякі джерела медіа самостійно постачають нетерпимість, слугуючи ідеологічними рупорами та каталізаторами для сил ненависті від ксенофобії до релігійного екстремізму.

Мова ворожнечі – це будь-який вираз, який очорнює ідентифіковану групу – наприклад, расу, релігійну громаду або сексуальну меншину – і, таким чином, завдає шкоди її членам. Навіть

прихильники свободи слова згодні з тим, що мова ворожнечі вимагає особливого підходу, особливо коли вона спрямована проти меншин, занадто слабких, щоб протистояти їй на ринку ідей. Однак дискусії з цього питання часто втрачають фокус: визначення стають нечіткими, і ми виявляємо, що законні побоювання перетворюються в необґрунтовану цензуру.

Існує декілька прикладів мови ворожнечі:

- підбурювання до заподіяння шкоди, наприклад, негативна дискримінація і насильство;
- вирази, що ображають почуття спільноти, в тому числі через образливі стереотипи;
- критика політиків та інших впливових осіб, що викликає їх презирство.

Перша – єдина категорія, яка належним чином позначена як «мова ворожнечі»; саме про такі приклади говориться в стандартах прав людини, вони вимагають правового втручання. Друга категорія порушує етичні питання, але, як правило, не може бути піддана правовим обмеженням, оскільки свобода слова повинна включати право оскаржувати глибоко вкорінені переконання. Третя категорія може сприйматися її елітними цілями (впливовими особами) як ненависть, і часто саме про неї думають офіційні особи, військові та поліція, коли посиляються на ненависницькі висловлювання в якості виправдання придушення ЗМІ [32].

Недотримання принципів у редакції та погане розуміння потенційного впливу слів та образів можуть призвести до журналістських актів, які заохочують ненависть та насильство.

Хоча більшість журналістів розуміють, що вони зобов'язані говорити правду і повідомляти про те, що говорять, і хто це говорить, вони часто не в змозі збалансувати цю відповідальність проти іншого

загальновизнаного кардинального принципу журналістики, який полягає у мінімізації шкоди.

Але постає питання, яким чином журналістам розрізнати прийнятне та нестерпне, та як на практиці оцінювати та визначати матеріал, який може завдати збитків суспільству. Адже у наш час складно визначити, що таке висловлювання ворожнечі. Не існує загальноприйнятого міжнародного визначення, і рівень толерантності до мови різко змінюється від країни до країни. Аби уникнути наслідків, журналісти повинні взяти до уваги ширший контекст, у якому люди висловлюються. Вони повинні зосереджуватися не тільки на тому, що сказано, але й на тому, що передбачається. Це не лише питання закону чи соціально прийнятної поведінки. Медійники повинні враховувати чи має на меті мова нашкодити іншим, особливо в моменти, коли існує загроза негайного насильства [36].

Усі ці особливості характеристик залишили відбиток на медіюванні комунікації, що заснована на різних упередженнях, стереотипах та дискримінації. Необмежений доступ, велика аудиторія, інтерактивність, а також можливість анонімної передачі повідомлень призвели до того, що сьогодні цифрові ЗМІ стали основним носієм мови ворожнечі у світі [14].

Враховуючи масові зміни в медіа-технологіях і медіа-виробництві та їх наслідки для суспільства, журналісти у всьому світі за останні роки стикаються з різними етичними викликами. Але сьогодні це не лише споживання новин через соціальні медіа, нові джерела інформації, такі як громадські засоби масової інформації, а й мова ненависті або так звані «фейкові новини», які виступають проблемою, що не можна ігнорувати. Багато видавництв та засобів масової інформації мають справу з мовою ворожнечі у своїх коментаторських просторах, а деякі журналісти навіть особисто зазнали агресії в Інтернеті. Як наслідок, медійним організаціям

потрібно стежити за своїми інтернет-платформами. Засоби, за допомогою яких вони реагують, це, наприклад, постмодерація, видалення чи повторне опублікування повідомлень, позначених як мова ворожнечі. Деякі журналісти застосовують більш особисті стратегії: вони займалися «зустрічною промовою про використання мови ворожнечі», інші публікували свій досвід у блогах або займалися творчою діяльністю, наприклад, «гастроном ненависті». Крім того, журналістські організації придумали практичні інструменти для використання в редакції. Наприклад, у п'ятибальному тесті, розробленому «Мережею етичної журналістики», мережа пропонує методи, які допоможуть журналістам розпізнати мову ворожнечі, повідомити та уникнути будь-яких маніпуляцій. Однак для деяких журналістів деякі рішення створюють етичні проблеми, особливо щодо свободи слова. Інші побоюються, що процедури публікації можуть посилити голоси пропагандистів ненависті. Хоча можна спостерігати все більшу кількість досліджень як про мову ворожнечі, так і про фейкові новини, бракує досліджень про зміни самої журналістики, оскільки набагато менше говорять про те, як ці події впливають на професійну ідентичність журналістів.

Щоб краще зрозуміти, як журналісти, стурбовані цими етичними викликами, оцінюють розвиток та висвітлюють свій особистий досвід, було проведено опитування з журналістами в Німеччині. Загалом 303 професійні журналісти взяли участь в онлайн-опитуванні. Результати підкреслюють, що журналісти приділяють більше часу дослідженням, щоб убезпечити свою роботу від звинувачень у фабрикуванні «фейкових новин» (61%), і значна більшість опиняється в конфлікті з коментарями користувачів. Цікаво, що понад 60% бачать зміну ролі журналіста в суспільстві. Багато виступають за більш персоналізовану громадську активність з боку журналістів, наприклад, появу в ток-шоу та публічних виступах. Однак вони проводять межу між своєю

громадською роллю та своєю етикою щодо рівня об'єктивності, оскільки лише 7% підтримують ідею більш особистого та менш обґрунтованого стилю звітування [42].

Небезпека мови ворожнечі в журналістиці добре відома, і в багатьох частинах світу вона мала трагічні наслідки.

Наприклад, в Африці деякі журналісти стали засобом для пропаганди та розбурювання конфліктів. Багато з них відіграли роль у регіональних конфліктах, а в деяких випадках – наприклад, у Руанді та Кенії – вони сприяли актам невимовного насильства між громадами.

Коли політики та інші люди маніпулюють засобами масової інформації з питань захисту країни, культури, релігії та раси, вони можуть завдати шкоди. Навіть досвідчені журналісти іноді помиляються та ненавмисно завдають шкоди, повідомляючи про бездоказові суперечливі історії, чутки або цитати поза контекстом [36].

Правові обмеження не повинні визначати лінії професійної поведінки. Багато принципів, якими керуються журналісти, такі як захист конфіденційності, не накладаються законом і справді можуть суперечити закону, але, тим не менш, приймаються добровільно з міркувань етики.

РОЗДІЛ 2

ЕТИЧНІ НОРМИ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВИСВІТЛЕННЯ ТЕМИ ВПО В СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ЗМІ

2.1. Прояви «мови ворожнечі» в сучасному інформаційному просторі України та світу

Поняття «мова ворожнечі» можна трактувати як «будь-яке вираження дискримінації та ненависті до людей через їх ідентичність»[25]. Відсутність єдиного загального визначення цього терміна в системі міжнародного права ускладнює пошук та ліквідацію таких мовних проявів. Це пов'язано, зокрема, з неоднозначністю самого явища, його політичним, релігійним, світоглядним підтекстом.

Водночас неможливість однозначного тлумачення свідчить про складність та гостроту проблеми мови ворожнечі. Її коріння – у психологічних особливостях світосприйняття оратора, його стереотипних уявленнях та упередженнях щодо інших. Навіть ненавмисне використання мови ворожнечі у засобах масової інформації є, по суті, пропагандою ненависті (міжособистісної, міжетнічної, міжконфесійної та ін.) і загрожує демократичному суспільству.

Автори статті «Мова ненависті в міжнародному та європейському правовому контексті» вказують на суперечність самої концепції мови ворожнечі [18]. На їхню думку, в ній встановлено конфлікт між свободою слова та заборонаю дискримінації. Небезпека полягає у можливості суб'єктивного тлумачення терміна, що призводить до неадекватної оцінки того чи іншого висловлювання.

Отже, виникає досить неоднозначна ситуація: з одного боку, прояви мови ворожнечі загрожують демократичному суспільству, обмежують права людини і потребують ліквідації; з іншого боку,

бездумна та фанатична боротьба з ними також перешкоджає розвитку демократії, оскільки обмежує свободу слова.

Журналісти стають заручниками правової невизначеності щодо мови ворожнечі. Вони стикаються з дилемою: надавати інформацію об'єктивно чи уникати дискримінації. Було доведено, що через нерозвиненість етичних стандартів журналісти не розуміють або не хочуть розуміти, які твердження є дискримінаційними [31]. Слід зазначити, що суб'єктивність тлумачення, визнана законодавством у сфері мови ворожнечі, дійсно перешкоджає розробці етичних норм для протидії цього.

Цей юридичний недолік дозволяє недобросовісним журналістам замаскувати свої заяви з дискримінаційним змістом під прийнятні словесні формулювання. З цієї точки зору, евфемістичні вирази, які пропонуються на відміну від виразів ворожості, можуть служити інструментом свідомого маніпулювання аудиторією. Таким чином, матеріал зберігає ненависть, але зміна мовної форми дозволяє уникнути судового переслідування. Як підкреслює І. Дзялошинський, такі «хитрощі» сприяють засвоєнню таких ідей більшою кількістю людей [7]. Дослідник пояснює поширеність мови ворожнечі погіршенням соціально-економічної ситуації в пострадянських країнах. На його думку, це механізм психологічного захисту – звинувачення зовнішніх сил у власних проблемах («ми хороші» – «вони погані»).

Висвітлення подій, героями яких є традиційні об'єкти мови ворожнечі, пов'язане з тими ж проблемами. Не маючи уявлення про професійні стандарти, журналіст ризикує спровокувати соціальний конфлікт. Отже, мова йде про проблеми висвітлення інформації, що належить до сфери журналістської етики – як особистої, так і корпоративної. Відповідно постає питання про межі саморегуляції висловлювань журналістів. Як насправді стверджує О. Трибунська, соціальна відповідальність не може впливати на проблеми, з якими

(хай це буде ілюзорно) загроза кримінальної відповідальності не справляється [29]. Отже, реального зменшення кількості проявів мови ворожнечі можна досягти лише свідомим її уникненням.

В. Гнатюк підкреслює, що з російської сторони популярні пейорати (іронічні, зневажливі назви) з етнічним підтекстом («укропы», «хохлы», «незалежные», «бандэровцы») [6]. Т. Ісакова вважає, що такі заяви є класичним прикладом дегуманізації суспільства (криза толерантності), яка спрямована на психологічну девальвацію противника [14].

Можна виділити такі закономірності, пов'язані з використанням мови ворожнечі в українських ЗМІ:

1) найпопулярнішим джерелом мови ворожнечі є Інтернет (інтернет-видання та соціальні мережі);

2) мова ворожнечі є відповіддю на суспільно-політичні процеси і не залежить від типу ЗМІ;

3) прояви мови ворожнечі трапляються у всіх українських ЗМІ;

4) переважно журналісти передають мову ворожнечі, цитуючи чийось заяву без належного коментаря;

5) серед причин мови ворожнечі – вплив стереотипів за відсутності часу на перевірку інформації;

6) журналісти сприяють формуванню упередженості до певних груп людей, використовуючи ненавмисно негативно забарвлені неологізми [3].

Очевидно, що вирішити проблему мови ворожнечі як теоретично, так і практично досить складно. Однак доцільно підвищити професійні стандарти та дотримуватись вимог професійної етики. Журналісти повинні бути сумліннішими у виконанні своїх обов'язків і свідомо прагнути уникати вживання мови ворожнечі. Важливу роль у цьому процесі відіграє моніторинг ЗМІ, який активно ведеться сьогодні. Водночас, враховуючи динаміку розвитку суспільства,

необхідно зафіксувати нові зразки мови ворожнечі та сприяти їх нормалізації. Складність і різноманітність явища вимагає його постійного теоретичного опрацювання.

Зростаюча кількість нападів на іммігрантів та інші меншини викликає нові занепокоєння щодо зв'язку між ворожими висловлюваннями в Інтернеті та вчинками насильства. Аналітики кажуть, що тенденції злочинів які ґрунтуються на ненависті у всьому світі висвітлюють зміни в політичному кліматі, і що соціальні медіа можуть посилити розбіжності. У самих крайніх проявах поширювані в Інтернеті чутки і образи сприяли насильству, починаючи від лінчування і закінчуючи етнічними чистками.

Реакція була неоднозначною, і завдання вирішити, що і як піддавати цензурі, в основному випало на долю невеликої кількості корпорацій, які контролюють платформи, на яких зараз спілкується більша частина світу. Але ці компанії обмежені внутрішнім законодавством. У ліберальних демократіях ці закони можуть служити для ослаблення дискримінації і запобігання насильства щодо меншин.

Соціологи та інші фахівці спостерігали, як мова ворожнечі в Інтернеті може спричиняти насильство:

- У Німеччині була виявлена кореляція між публікаціями ультраправої партії «Альтернатива для Німеччини», спрямованими проти біженців в Facebook і нападами на біженців. Вчені Карстен Мюллер і Карло Шварц помітили, що зростання кількості проявів агресії, таких як підпали і напади, було викликано сплеском повідомлень, що розпалюють ненависть та ворожнечу [41].
- У Сполучених Штатах злочинці, які вчинили нещодавні напади на прихильників білого супремасизму, проникли в расистські інтернет-групи, а також використовували соціальні мережі для пропаганди своїх дій. Прокурори

заявили, що церковний стрілок в Чарльстоні, який убив дев'ять чорношкірих священнослужителів і прихожан в червні 2015 року, брав участь у процесі «самонавчання» в Інтернеті, читавши велику кількість неетичних журналістських матеріалів з теми. Це навело його на думку, що досягнення переваги білих вимагає насильницьких дій.

- Стрілок з синагоги Піттсбурга 2018 року був учасником соціальної мережі Gab. Несуворі правила користування цією соцмережею привернули увагу екстремістів, заборонених більшістю платформ. Перш ніж вбити одинадцять віруючих на суботній службі, присвяченій біженцям, у цій соціальній мережі він підтримав змову про те, що євреї прагнули привести іммігрантів в Сполучені Штати і перетворити «білих» в меншість.
- У свою чергу, цей образ був підтриманий злочинцем, який влаштував стрілянину в новозеландській мечеті в 2019 році, який вбив сорок дев'ять мусульман під час молитви, транслюючи цей напад на YouTube.
- У М'янмі військові лідери і буддійські націоналісти використовували соціальні мережі та сумнівних журналістів, щоб очорнити і демонізувати мусульманську меншину рохінджа перед і під час кампанії етнічних чисток. Хоча рохінджа становили близько 2 відсотків населення, етнонаціоналісти стверджували, що рохінджа скоро витіснять буддійську більшість.
- У Шрі-Ланці також спостерігається підвищення уваги, щодо чуток, які поширюються в Інтернеті і спрямовані проти тамільської мусульманської меншини. Під час хвилі насильства в березні 2018 року уряд заблокував доступ до

Facebook, WhatsApp, а також Viber на тиждень, заявивши, що Facebook недостатньо оперативно реагував під час надзвичайної ситуації.

Багато в чому дебати, які ведуть суди, законодавчі органи та громадськість щодо того, як узгодити конкуруючі цінності вільного вираження поглядів та недискримінації, тривають уже століття або довше. Демократії різняться у своїх філософських підходах до цих питань. Комунікаційні технології швидко прогресують та змінюються, через це постають технічні проблеми моніторингу та реагування на мову ворожнечі та небезпечну дезінформацію з боку ЗМІ.

Об'єднані Штати. Платформи соціальних мереж мають широку свободу дій, кожна з яких встановлює власні стандарти матеріалу, який висвітлюється. Їх широка свобода розсуду виникає з Закону про порядність у спілкуванні. Закон 1996 року звільняє технічні платформи від відповідальності за висловлювання їх користувачів. Наприклад, журнали та телевізійні мережі можуть бути притягнуті до відповідальності за публікацію наклепницької інформації, яка, як їм відомо, є помилковою; платформи соціальних мереж не можуть нести аналогічну відповідальність за контент, який вони розміщують.

Недавні слухання в Конгресі висвітили прірву між демократами і республіканцями з цього питання. Голова судового комітету Палати представників Джеррі Надлер скликав слухання після теракту в Новій Зеландії, заявивши, що соціальні мережі сприяють міжнародному розповсюдженню білого супремасизму. «Риторика президента роздмухує полум'я формулюваннями, які навмисно або ненавмисно можуть мотивувати і надихати рух прихильників переваги білої раси», – сказав він, і республіканці оскаржили це звинувачення. Судовий комітет Сенату на чолі з Тедом Крузом провів майже одночасне слухання, на якому він стверджував, що правила великих соціальних мереж непропорційно піддають цензурі консервативні висловлювання,

погрожуючи платформам федеральним регулюванням. Демократи в цій групі заявили, що республіканці прагнуть послабити політику, спрямовану на розпалювання ненависті і дезінформації, яку замість цього слід посилити [33].

Європейський Союз. Всі двадцять вісім членів блоку по-різному регулюють питання про розпалювання ненависті в соціальних мережах, але вони дотримуються деяких загальних принципів. На відміну від Сполучених Штатів, не тільки слова, безпосередньо підбурюють до насильства, піддаються пильній увазі; те ж саме відбувається з висловлюваннями, що розпалюють ненависть або заперечують або применшують значення геноциду і злочинів проти людяності. Реакція на мільйони переважно мусульманських мігрантів і біженців, які прибули в Європу в останні роки, зробила цю проблему особливо актуальною, як і сплеск антисемітських інцидентів в країнах, включаючи Францію, Німеччину та Об'єднане Королівство.

Прагнучи випередити загальнокорпоративне законодавство, великі технологічні компанії узгодили з Європейським союзом кодекс поведінки, в якому вони зобов'язалися перевіряти повідомлення, відмічені користувачами, і видаляти ті, які порушують стандарти ЄС, протягом доби. В огляді, проведеному в лютому 2019 року, Європейська комісія виявила, що платформи соціальних мереж задовольняють цій вимозі в трьох чвертях випадків [33].

Нацистська спадщина зробила Німеччину особливо чутливою до розпалювання ненависті. Закон про мову ворожнечі 2018 року потребує, щоб великі платформи соціальних мереж видаляли матеріали, які є «явно незаконними» відповідно до критеріїв, встановлених законодавством Німеччини, протягом 24 годин. Хьюман Райтс Вотч висловила стурбованість тим, що загроза великих штрафів підштовхне платформи соціальних мереж до «надмірної цензури» [35].

Нові правила, що перебувають на розгляді виконавчої влади блоку, поширяють модель, аналогічну німецької, на весь ЄС, з метою запобігання поширенню терористичного контенту в Інтернеті. Цивільні лібертаріанці застерігають від цього заходу через його «розпливчасті й широкі» визначення забороненого контенту, а також через те, що в ролі арбітрів цензури виступають приватні корпорації, а не державні органи.

Індія. Згідно з новими правилами соціальних медіа, уряд може наказати платформам видаляти матеріали протягом двадцяти чотирьох годин на основі широкого кола правопорушень, а також для визначення особи користувача. У той час, як платформи соціальних медіа докладали зусиль, задля припинення такого роду висловів ворожнечі, які спричиняють насильство з боку агресивно налаштованих людей, депутати з правлячої партії BJP звинуватили їх у політично дискримінаційній цензурі контенту, непропорційному блокуванню акаунтів правих і, таким чином, підриві індійської демократії. Станом на квітень 2018 року Асоціація демократичних реформ у Нью-Делі, виявила п'ятдесят вісім депутатів, які стикаються зі справами про мову ворожнечі, у тому числі двадцять сім з правлячої партії BJP. Опозиція висловила невдоволення потенційним втручанням уряду в конфіденційність.

Японія. Мова ворожнечі стала предметом законодавства та судової практики Японії за останнє десятиліття, оскільки активісти проти расизму кинули виклик ультранаціоналістичній агітації проти етнічних корейців. Така увага до цього питання викликала обурення з боку Комітету ООН з питань ліквідації расової дискримінації у 2014 році та надихнула на національну заборону мови ворожнечі у 2016 році, коли уряд прийняв модель, подібну до європейської. Замість того, щоб конкретизувати кримінальні покарання, він делегує муніципальним урядам відповідальність за усунення несправедливих

дискримінаційних слів та вчинків проти людей з-за межі Японії. Кілька останніх справ, що стосуються етнічних корейців, можуть стати випробуванням, наприклад: уряд Осаки наказав видалити веб-сайт, що містить відео, які вважаються ненависними; в префектурах Канагави та Окінави суди оштрафували осіб, засуджених за наклеп на етнічних корейців, в анонімних публікаціях в Інтернеті.

Випадки геноциду та злочинів проти людяності можуть стати наступним кордоном юриспруденції соціальних медіа, спираючись на прецеденти, створені в Нюрнберзі та Руанді. Нюрнберзькі процеси в постнацистській Німеччині засудили видавця газети *Der Sturmer*; Конвенція про геноцид 1948 року включила «пряме та публічне підбурювання до вчинення геноциду» як злочин. Під час Міжнародного кримінального трибуналу ООН у Руанді на цих підставах було засуджено двох керівників ЗМІ. Оскільки прокурори з нетерпінням чекають потенційних трибуналів щодо геноциду та військових злочинів у таких справах, як М'янма, медіаспікерів з великою кількістю читачів можна було б визнати так само кримінально відповідальними [37].

Незважаючи на неоднозначність тлумачень та суперечливі погляди на саме поняття мови ворожнечі, проблема мовної ненависті в українському суспільстві дійсно існує. Журналісти дуже часто стають його популяризаторами, свідомо чи несвідомо, використовуючи у своїх текстах руйнівні висловлювання чи цитуючи інші.

Очевидно, що вирішити проблему мови ворожнечі як теоретично, так і практично досить складно. Однак доцільно підвищити професійні стандарти та дотримуватись вимог професійної етики. Журналісти повинні бути сумліннішими у виконанні своїх обов'язків і свідомо прагнути уникати вживання мови ворожнечі. Важливу роль у цьому процесі відіграє моніторинг ЗМІ, який активно ведеться сьогодні. Водночас, враховуючи динаміку розвитку суспільства,

необхідно фіксувати нові зразки мови ворожнечі та сприяти їх нормалізації.

2.2. Специфіка висвітлення теми внутрішньо переміщених осіб у сучасних ЗМІ України

«Внутрішньо переміщені особи» – це люди, які були змушені покинути свої будинки через причини, пов'язані зі збройним конфліктом або іншою ситуацією насильства, і які залишаються всередині своєї країни, часто в дуже важких умовах. Хоча внутрішньо переміщені особи не підпадають під дію будь-якого документа що має обов'язкову юридичну силу, порівнянню з Конвенцією 1951 року про статус біженців, проте, вони захищені: міжнародним законодавством прав людини і національним законодавством, а в ситуаціях збройного конфлікту: міжнародними гуманітарним правом (МГП) [34].

Керівні принципи Організації Об'єднаних Націй з питання про переміщення осіб всередині країни також містять корисні рекомендації з різних аспектів. Вони широко визнані міжнародним співтовариством, багато держав включили їх в своє внутрішнє законодавство. Ці принципи містять безліч норм, які є невід'ємною частиною міжнародного права прав людини і МГП. Наприклад, вони чітко встановлюють обов'язок держав створювати умови, що сприяють сталому поверненню, розселенню та реінтеграції переміщених осіб, і залучати їх до планування і прийняття управлінських рішень, які їх стосуються.

Відповідно до МГП внутрішньо переміщені особи повинні користуватися захистом протягом усього часу поки вони перебувають у статусі внутрішніх переселенців, якщо вони не беруть прямої участі в бойових діях.

МГП також грає важливу роль в запобіганні переміщення, оскільки воно забороняє примусове переміщення цивільних осіб, якщо цього не вимагають небезпека або військові міркування. Систематичне або великомасштабне переміщення цивільного населення за межами цих особливих обставин є злочином проти людей. Більшість інших вимог МГП мають важливе значення для захисту цивільних осіб, зокрема ті, які стосуються ведення військових дій, неодноразове порушення яких часто є причиною переміщення [34].

Сьогодні саме ЗМІ відіграють ключову роль у формуванні громадської думки, згладжуючи конфлікти чи навпаки стаючи джерелом агресії та нетерпимості відносно вразливих груп населення. Наприклад, стаття яка була опублікована у листопаді 2017 року з назвою «С верой в «ДНР» и замком на холодильниках...» видання «Суббота плюс», намагається сформувати у читача спотворене сприйняття образу внутрішніх переселенців: *«Нередко ссоры происходят из-за алкоголя, который тут поглощают очень многие и почти регулярно. Бывает, что к дракам приводят скверные характеры переселенцев», «Еще одна особенность запорожских дончан – категорическое нежелание работать»* [10]. У цій статті автор висвітлює переселенців як людей, що постійно надмірно вживають алкоголь, часто використовують грубу силу в суперечках та дуже агресивні. Наголошує, що все це через їх кепський характер. Автор висловлює невдоволення тим, що внутрішньо переміщені особи займають робочі місця «справжніх українців», тим самим заперечуючи, що внутрішні переселенці теж українці. На увагу заслуговує ілюстрація до цього матеріалу, у якій переселенці зображені як загарбники, які хочуть захопити країну, від яких місцеві жителі захищаються мурами [30].

Ще одним прикладом мови ворожнечі до внутрішньо переміщених осіб є назва статті *«Запорожцев загоняют в шкуры*

переселенцев». У цій статті розповідається про навчальну гру, яка відбудеться з метою підвищення обізнаність місцевих жителів про проблеми внутрішньо переміщених осіб. Ця стаття – насправді є просто запрошенням на цей захід: «Презентация пройдет в Запорожской областной научной библиотеке, начало в 11:00. Цель игры, как сообщают организаторы – доступно объяснить широкой общественности о трудностях, с которыми сталкиваются переселенцы на пути к новому дому, привлечь внимание к нарушению их прав и проблемам интеграции» [9], але назва висвітлює зверхнє ставлення автора до події. У назві матеріалу автор буквально порівнює переселенців з тваринами.

Також, через агресію зі сторони Російської Федерації у бік України з березня 2014 року стає все більш актуальною проблема використання мови ворожнечі в українському інформаційному просторі.

У наш час дуже часто ціллю мови ворожнечі у ЗМІ стають не тільки росіяни, а і вихідці зі сходу. Таким чином, першу хвилю внутрішньо переміщених осіб з Донбасу висвітлювали у засобах масової комунікації як патріотів, що зробили свій вибір на користь України, але з літа 2015 року в країні вкоренилося уявлення про «поганих» переселенців – «невдячних бездарів». Особливо багато таких матеріалів було у регіональних медіа. Мешканців окупованих територій іноді засоби масової інформації називають «терористами», «ватниками», «сепаратистами», які закликали до «русского мира».

Окрім переселенців зі сходу України, мова ворожнечі також спрямована і проти кримсько-татарської спільноти та ромів. Регіональні медіа часто використовують мову ворожнечі проти мешканців інших регіонів. Моніторинг та аналіз кримських засобів масової інформації, які діють багато років («Крымская правда»), та заснованих після анексії Криму («Крыминформ»), показують, що

найпопулярнішими є слова «бандеровці», «українские каратели», «хохлы», «хунта», «укропы». Ворожі терміни з'являються хвилями, ґрунтуючись на інформації з материкової України [14].

Висвітлення у засобах масової інформації теми переселенців доцільно розглядати з урахуванням етичних аспектів та дотримання прав людини, адже люди, що змушені змінити місце проживання, автоматично залишаються без робочого місця, житла, захисту та підтримки – подавати історії успіху, руйнувати стереотипи пов'язані з ВПО тощо.

2.3. Рекомендації для медійників щодо підготовки матеріалів про ВПО

Під час демонстрації результатів круглого столу щодо представлення проблем ВПО у засобах масової інформації, Л. Зінченко дійшла до висновку, що вітчизняні медіа «хоча й приділяють певну увагу проблемам внутрішньо переміщених осіб в Україні, не вміють професійно й етично подавати такі теми» [13].

Зокрема голова правління ГО «Центр інформації про права людини» – Т. Печончик зауважила, що ця проблема виникає через невелику кількість заходів, на яких працівників медіа навчають етично описувати проблеми внутрішніх переселенців: «в Україні має бути більше освітніх заходів для журналістів, які би навчили їх правильно висвітлювати теми ВПО, а також тренінгів із питань прав людини» [13].

Прагнення не сприяти або підбурювати до дискримінації є одним із кардинальних принципів етичної журналістики, але, тим не менш, деякі журналісти все популяризують расистські групи, використовують мову ворожнечі до меншин (у тому числі внутрішньо переміщених осіб), а ЗМІ все ще стають зброєю нетерпимості та розпалювання

агресії. У складному середовищі новин журналісти іноді бувають випадковими жертвами упереджень та політичних маніпуляцій. Занадто часто невігластво та недостатня оцінка різних культур, традицій та переконань призводить до появи медіа-стереотипів, які підсилюють негативні установки.

Закони про мову ворожнечі розглядаються як засіб проти приниження, расизму, оскільки вони захищають вразливі групи від об'єктивної шкоди, такої як розпалювання ворожнечі, дискримінації чи насильства. Але в деяких країнах закони про мову ненависті виходять за межі захисту від об'єктивної шкоди і забороняють будь-які заяви, які сприймаються як образливі. Після досвіду Балканських воєн 1990-х років та Геноциду в Руанді жоден журналіст не може сумніватися у здатності засобів масової інформації завдати великої шкоди, коли вони перебувають під контролем фанатичних і нещадних сил, а кодекси репортерів та редакторів наповнені попередженнями оберегати від форм висловлювання, які принижують, залякують або спонукають до насильства чи упереджених дій проти інших [32].

У Франції, наприклад, *Loi sur la liberté de la presse* забороняє «напади на честь» через етнічну, національну, расову або релігійну приналежність. Такі закони є добре мотивованими, але цим можна також зловживати, щоб придушити критику релігійних переконань чи звичаїв, навіть якщо ця критика не мотивована ненавистю [39].

Деякі європейські країни, спустошені впливом фашизму та війни, включаючи Австрію, Бельгію, Францію, Німеччину та Швейцарію, вони мають закони, які забороняють заперечувати Голокост. У Німеччині також заборонено носити нацистську символіку.

Виникає головне питання, чи є такі типи закону відповідними чи ефективними способами боротьби з мовою ворожнечі. Існують вагомі підстави вважати, що свобода вираження поглядів та застосування

етичної журналістики є важливими частинами стратегії демократичної держави [32].

Заборона дискримінації за ознакою раси, національності чи приналежності до меншин, що є ключовим елементом будь-якої стратегії боротьби з мовою ворожнечі, присутня у більшості професійних етичних кодексів, які узгоджені на національному та міжнародному рівнях. Наприклад, Кодекс принципів Міжнародної федерації журналістів був переглянутий у 1986 році, включивши таку статтю:

«Журналіст повинен усвідомлювати небезпеку дискримінації, яку спричиняють засоби масової інформації, і робити все можливе, щоб уникнути такої дискримінації на основі, зокрема, раси, статі, сексуальної орієнтації, мови, релігії, політичних чи інших думок, і національного чи соціального походження» [42].

Щоб відповідати цим етичним прагненням, журналісти повинні усвідомлювати, що незнання та відсутність поваги до різних культур, традицій та вірувань у засобах масової інформації призводить до стереотипів, які підсилюють расистське ставлення. Вони також повинні усвідомлювати вплив своїх слів та образів, враховуючи глибоко вкорінені страхи та тривоги різних спільнот, що існують у суспільстві. Етичні кодекси не вирішують усіх проблем нетерпимості в засобах масової інформації, але вони можуть допомогти журналістам зосередитися на власній відповідальності. Висвітлюючи ідеали та переконання, які лежать в основі незалежних журналістських кодексів поведінки та заохочуючи журналістів діяти відповідно до своєї совісті.

У питаннях толерантності журналістам у контексті їх повсякденної роботи необхідно чітко керуватися широким спектром правил та цінностей, викладених у етичних кодексах. Медійники повинні постійно нагадувати собі, що регулювання етики – це

колективна справа журналістів, а не корпорацій, які замовляють та здійснюють свою журналістську діяльність, та особливо не урядів [37].

Уряди відіграють легітимну роль у регулюванні медіаструктур, намагаючись забезпечити розмаїття, необхідне для процвітання свободи вираження поглядів, але етика журналістів – це питання змісту, і коли справа доходить до того, що ЗМІ пишуть або транслюють, уряди не мають ніякої можливості діяти поза застосуванням загального права.

Етику потрібно активно підтримувати. Журналісти мають діяти етично, а не просто запам'ятовувати етичні кодекси. За умов виникнення конфліктів, коли стаття, не дивлячись на свою достовірність, може негативно вплинути на ситуацію в суспільстві, провокуючи насильство – журналіст повинен прийняти етичне рішення, щодо доцільності публікації таких матеріалів.

Це важке вміння, як і всі інші вміння та навички журналістики: потребує навчання, часу та зусиль, аби оволодіти ними. Окремі журналісти, роботодавці, місцеві журналістські асоціації та міжнародні медіа-організації несуть відповідальність за заохочення такої практики. Існує багато різних моделей, але етичні кодекси можна використовувати як контрольний список, навіть якщо журналісти ще недосвідчені. Вони спрямовують мислення та дозволяють свідомо приймати рішення, а також допоможуть пояснити логіку дій журналіста, якщо виникнуть суперечки щодо зробленого вибору [40].

Ряд журналістських організацій та громадських мовників створили спеціалізовані робочі групи та опублікували заяви стосовно проблем використання мови ворожнечі та нетерпимості. Вони розробили вказівки для журналістів, розкриваючи зобов'язання, що виходять за рамки добрих намірів етичних декларацій. Водночас національні Ради з питань преси прийняли кодекси, які визначають проблему нетерпимості, та прийняли скарги представників

громадськості щодо поганого висвітлення ЗМІ про проблеми внутрішньо переміщених осіб.

Для досягнення своєї максимальної ефективності, журналістика має набути інклюзивності, відображати всю громадськість та стати підзвітною суспільству. Журналістам необхідно підходити до написання своїх матеріалів, беручи до уваги людей, яким вони служать, представляючи різноманітність їх думок, почуттів та досвіду. Новинним організаціям слід звернути увагу на можливість працевлаштування людей з різними соціальними, етнічними чи культурними походженнями. Це може підвищити ефективність, професіоналізм та продуктивність.

Завдання полягає в узгодженні конкретних шляхів переходу до рівності представництва думок у засобах масової інформації. Проте в епоху інтернету проблема відповідальності та забезпечення достовірності у використанні й поширенні інформації лежить не тільки на плечах журналістів. В епоху, коли люди мають змогу передавати інформацію з неймовірною швидкістю у будь-яку точку світу, відповідальність за її поширення розповсюджується на кожного активного користувача інформаційним простором.

Враховуючи це, ініціативи в галузі медіаполітики повинні посилювати такі напрямки дій:

1. Підтримка редакційної незалежності та саморегулювання.

Медійні організації та персонал ЗМІ повинні підтвердити незалежність редакції та право журналістів вільно повідомляти новини. Така свобода вираження поглядів має бути врівноважена із захистом прав інших осіб. Матеріал, що розпалює ненависть, демонструє мову ворожнечі, некоректно висвітлює проблеми внутрішньо переміщених осіб – неприпустимий. Журналісти та групи підтримки ЗМІ повинні підготувати та розповсюдити настанови та методичні посібники для

журналістів з питань етичного висвітлення життя та проблем внутрішніх переселенців.

2. Створення різноманітності в медіа.

Журналістські групи та медійні організації повинні погодити політику підбору персоналу, яка заохочуватиме журналістів з етнічних громад, соціальних груп (наприклад внутрішніх переселенців) увійти до популярної журналістики. Редакції повинні відображати етнічний та соціальний склад суспільства. Держава повинна підтримувати підготовку журналістів, яка вирішує питання дискримінації та нетерпимості та заохочує студентів різних соціальних груп після отримання освіти йти працювати за спеціальністю.

3. Підвищення поінформованості: медіаграмотність та освітні програми. Індивідуальна відповідальність за створення і поширення інформації, що представляє собою підбурювання до ненависті і насильства, повинна вирішуватися за допомогою освітніх програм і підвищення обізнаності, а також юридичних обмежень.

4. Медіатренінги та співробітництво в журналістиці.

Уряди повинні підтримувати зусилля журналістики та засобів масової інформації щодо просування активних навчальних програм та соціального діалогу, щоб краще зрозуміти роль ЗМІ у протистоянні нетерпимості.

Зокрема, слід заохочувати медійні проекти та професійну діяльність, які сприяють інклюзивному висвітленню життя внутрішньо переміщених осіб та підкреслюють позитивну роль журналістики у створенні культури толерантності. Ініціативи можуть включати:

- систематичний моніторинг мови ворожнечі та діяльності ЗМІ у сфері висвітлення матеріалів про внутрішніх переселенців;
- підтримка глобальних ініціатив щодо надання журналістам порад задля протидії мові ворожнечі у сторону внутрішньо переміщених осіб та надання інформації про національні

стратегії для профспілок та медіа-організацій, що займаються проблемами внутрішніх переселенців;

- підтримка структур для діалогу між засобами масової інформації та групами громадянського суспільства, які займаються антидискримінаційними діями, щоб створити краще розуміння відповідального використання інформації та покращити якість висвітлення проблем переселенців засобами масової інформації.

Менеджери ЗМІ мають забезпечити усунення дискримінації в журналістиці та не використовувати популістські та небезпечні ідеї лише для комерційної вигоди. Медіа мають дотримуватися журналістських стандартів, аби забезпечити людям отримання необхідної інформації, без накидів упередженості та мови ворожнечі у бік переселенців.

На жаль, завжди будуть політично чи ідеологічно вмотивовані журналісти, які готові розгорнути пропаганду, викривляючи факти та сіючи ненависть, але такі наративи можна ізолювати. Етика вимагає від журналістів нести відповідальність за свої дії, формувати професійну солідарність і, насамперед, уникати упереджень чи незнання навколишнього світу.

ВИСНОВОК

1. Проаналізувавши науково-методичну літературу з обраної теми було визначено, що соціально-економічна криза, спричинена появою великої кількості вимушено переміщених осіб (ВПО) на території України, через військову агресію Російської Федерації, а саме анексію Криму та війну на території Луганської та Донецької областей, перед українськими медіа постали нові виклики. Серед таких викликів – висвітлення проблем нової соціальної групи у вигляді вимушено переміщених осіб. Існує багато підходів до подачі означеної теми: економічний, політичний, правовий, соціальний, етичний, тому немає комплексного уявлення про особливості висвітлення проблеми ВПО у сучасних українських ЗМІ.

Висвітлення проблем внутрішньо переміщених осіб є складним викликом для національних та регіональних ЗМІ. На жаль, випадкам порушення прав внутрішньо переміщених осіб з боку державних органів та питанням етики приділяється недостатньо уваги у засобах масової інформації. Значний обсяг інформації, представлений у журналістських матеріалах, містить мову ворожнечі, відчувається брак контенту розвідувального та аналітичного характеру.

2. На основі вивчення теоретико-методологічної літератури розмежовано поняття «внутрішній переселенець» і «біженець». Визначено, що ці поняття є різновекторні. Єдине, що можна виділити як спільне – є причини, через які особи вимушені покинути своє місце проживання: переслідування через їх расу, віросповідання, громадянство, національність, політичні переконання, відношення до соціальних груп, уникнення наслідків окупації, збройних конфліктів і надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру. Біженці – це люди, які змушені покинути країну свого походження. Вони не бажають або не мають можливості повернутися на батьківщину на підставі очевидної загрози через їх расу, релігію, політичну позицію чи

соціальний статус. Тому, відповідно до міжнародного права, вони отримують низку засобів захисту, найважливішим є те, що їх не мають права депортувати з країни. Це означає, що біженці мають право на захист країни, в якій вони просять притулку, і не можуть бути змушені повернутися додому. Конвенція про біженців 1951 р. також передбачає інші права, включаючи право на освіту, працевлаштування, охорону здоров'я та свободу пересування.

Перетин кордону – є найважливішою вимогою аби особу вважали біженцем. Тому особи, примусово переміщені зі своїх домівок, які не можуть або вирішують не перетинати кордон, не вважаються біженцями, навіть якщо вони мають ті самі обставини та проблеми, що і ті, хто це робить.

Термін «внутрішньо переміщена особа» є лише описовим. Тому на відміну від біженців, внутрішньо переміщені особи не мають особливого статусу в міжнародному праві.

Поняття «переселенці» і «внутрішньо переміщені особи» є синонімічними. Відповідно до Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» «внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру» [24].

3. Простеживши тенденції використання мови ворожнечі в Україні та світі ми виділили такі закономірності:

1) найпопулярнішим джерелом мови ворожнечі є інтернет-видання та соціальні мережі;

2) мова ворожнечі є відповіддю на суспільно-політичні процеси і не залежить від типу ЗМІ;

3) прояви мови ворожнечі трапляються у всіх українських ЗМІ;

4) переважно журналісти передають мову ворожнечі, цитуючи чийось заяву без належного коментаря;

5) серед причин мови ворожнечі – вплив стереотипів за відсутності часу на перевірку інформації;

6) журналісти сприяють формуванню упередженості до певних груп людей, використовуючи ненавмисно негативно забарвлені неологізми.

4. Було проаналізовано приклади мови ворожнечі відносно внутрішньо переміщених осіб у ЗМІ. На сьогодні саме ЗМІ відіграють ключову роль у формуванні громадської думки, згладжуючи конфлікти чи навпаки стаючи джерелом агресії та нетерпимості відносно вразливих груп населення. Наприклад, стаття яка була опублікована у листопаді 2017 року з назвою «С верой в «ДНР» и замком на холодильниках...» видання «Суббота плюс», намагається сформуванню у читача спотворене сприйняття образу внутрішніх переселенців: «Нередко ссоры происходят из-за алкоголя, который тут поглощают очень многие и почти регулярно. Бывает, что к дракам приводят скверные характеры переселенцев», «Еще одна особенность запорожских дончан – категорическое нежелание работать» [10]. У цьому матеріалі автор характеризує переселенців як людей, що мають схильність до надмірного споживання алкогольних напоїв, часто вдаються до використання грубої сили в конфліктних ситуаціях та дуже агресивні. Відмічає, що все це через їх кепський характер. Автор висловлює невдоволення, що внутрішньо переміщені особи займають робочі місця «справжніх українців», тим самим заперечуючи, що внутрішні переселенці теж українці. Окремої уваги заслуговує ілюстрація до цього матеріалу, у якій переселенці зображені як

загарбники, які хочуть захопити країну, від яких місцеві жителі захищаються мурами [30].

5. Окреслено рекомендації для медійників щодо підготовки новин про тимчасово переселених осіб. Прагнення не сприяти дискримінації є одним із принципових критеріїв журналістської етики, тим не менш, деякі журналісти все ще вдаються до пропаганди расистських наративів, використовують мову ворожнечі до меншин (у тому числі внутрішньо переміщених осіб), а ЗМІ все ще грають роль зброї у поширенні нетерпимості та розпалюванні агресії. Журналісти, будучи випадковими жертвами упереджень чи інструментами політичних маніпуляцій мають негативний вплив на інформаційне поле. Занадто часто невігластво та недостатня оцінка різних культур, традицій та переконань призводить до появи медіа-стереотипів, які підсилюють негативні установки.

Українські ЗМІ хоча й приділяють певну увагу проблемам внутрішньо переміщених осіб в Україні, але не вміють професійно й етично подавати такі теми. Проблема невміння медійників висвітлювати маніфестовану тему в основному пов'язана з невеликою кількістю заходів, на яких працівників медіа навчають етично описувати проблеми внутрішніх переселенців, а також тренінгів із питань прав людини.

На нашу думку, щоб мінімізувати кількість таких неприйнятних матеріалів, слід підвищувати правову та етичну культури журналістів як регіональних, так і національних медіа. Висвітлення теми переселенців доцільно розглядати з урахуванням етичних аспектів та дотримання прав людини, подавати історії успіху, руйнувати стереотипи пов'язані з ВПО тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Апостолова Л. Українські журналісти мають позбутися стереотипів щодо внутрішньо переміщених осіб. *Детектор медія*. 2017. URL: <https://detector.media/infospace/article/123420/2017-02-22-ukrainski-zhurnalisty-mayut-pozbutysya-stereotypiv-shchodo-vnutrishno-peremishchenykh-osib/>
2. Бондаренко К. І. Висвітлення в українських медіа теми міграції: політичні аспекти проблематики. *Культура народів Причорномор'я*. 2007. № 101. С. 244–246.
3. Бутиріна М. В., Темчур К. О. Мова ворожнечі як соціолінгвістичний феномен. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. 2018. Вип. 13. С. 99–105
4. Вебстер М. Україна. Висвітлення конфлікту в Україні: практичний посібник для журналістів. К. : IRMI Ukraine, 2015. 20 с.
5. Гессен, М. По жизни: [Текст] пособие по социальной журналистике. : Назари. М., 2002. – 128 с.
6. Гнатюк В. «Мова ворожнечі» в російсько-українській війні 2014–2015 років та національна самосвідомість українців. *Історико-культурні студії*. 2015. Вип. 2. № 1. С. 47–52.
7. Дзялошинский И. Язык вражды в российских СМИ: социальные, культурные, профессиональные факторы: учеб. пособие для студентов факультета журналистики. М.: Гум. ин-т, 2006. 26 с.
8. Довідник безпеки журналіста (Самоохоронник у гарячих точках та при громадянських заворушеннях) URL: <http://eprints.oa.edu.ua/1176/1/Dovydnik-bezpekigurnalistiv.pdf>
9. Донєв М. Запорожцев загонят в шкуры переселенцев. *Суббота плюс*. – 2017. – URL: <https://subbota.ua/news/17835/zaporozhcev-zagonjat-v-shkury-pereselencev>
10. Дубченко І. С верой в “ДНР” и замком на холодильниках: как живут переселенцы из Донбасса в Запорожье. *Суббота плюс*. –2017. – URL:

<https://subbota.ua/news/17140/s-veroj-v-dnr-i-zamkom-na-holodilnikah-kak-zhivut-pereselency-iz-donbassa-v-zaporozhe>

11. Євростат: торік у ЄС поменшало прохачів притулку з України : стаття, інтернет-видання *Європейська правда*. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2019/03/15/7093993/>
12. Журналіст і (не) безпека: посібник для журналістів / авт. І. Земляна, М. Ратушний, І. Чулівська, О. Голуб. К.: ІМІ, 2016.
13. Зінченко Л. Українські журналісти мають позбутися стереотипів щодо внутрішньо переміщених осіб. *Детектор медіа*. 2017. URL: <https://detector.media/infospace/article/123420/2017-02-22-ukrainskizhurnalisti-ma-yut-pozbutisya-stereotipiv-shchodovnutrishnoperemishchenikh-osib/>
14. Ісакова Т. О. Мова ворожнечі як проблема українського інформаційного простору. *Стратегічні пріоритети. Серія : Політика*. - 2016. - № 4. - С. 90-97
15. Карп'як О. Вата з укропом: мова політичних мемів. URL: <http://discourse.in.ua/library/vata-z-ukropom-mova-politychnyh-memiv>
16. Лаврик О. В. Соціальна проблематика газетних виступів [Текст]: навч.-метод. посіб. / О. В. Лаврик. — Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2010. — 72с.
17. Маркова Н. В. Соціальний захист внутрішньо переміщених осіб як актуальна проблема соціальної роботи в Україні. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2018. № 1(1). С. 32-39.
18. Медведєва М., Дібрівна Е., Кухарчук Р. Мова ненависті в міжнародному та європейському правовому контексті. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2017. Вип. 133. С. 95–105.
19. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_105

20. Новікова О.Ф., Амоша О.І., Антонюк В.П. Внутрішньо переміщені особи: від подолання перешкод до стратегії успіху: монографія. К. : НАН України, Ін-т економіки пром-сті, 2016. 448 с.
21. Панькова О. В., Касперович О. Ю., Іщенко О. В. Соціальні ресурси громадських об'єднань: емпіричний вимір дослідження. Український соціум. 2015. № 4. С. 54–60
22. Перрушу Р. Глосарій міграційних термінів. – URL: http://web.archive.org/web/20070928193631/http://www.iom.org.ua/docs/im98_1.pdf
23. Підсумковий звіт за результатами четвертої хвилі медіа-моніторингу (Схід, Північ-Центр, Південь і Захід України). Асоціація «Спільний простір», МЕМО98. 2016. URL: http://prostimonitor.org/upload/reports/final-reports-wave-4/Summary_W4-ua.pdf
24. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20.10.2014 № 1706-VII. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України
25. Противодействие ненависти: мониторинг «языка вражды» в отношении ЛГБТ и меры реагирования на его проявления в Беларуси, Кыргызстане, Молдове, России и Украине. URL: <https://www.article19.org/wp-content/uploads/2018/03/%D0%9019-LGBT-Hate-Speech-ReportRus.pdf>
26. Садова У. Я., Риндзак О. Т., Андрусин Н. І. Актуальні проблеми зайнятості внутрішньо переміщених осіб: регіональний аспект. Демографія та соціальна економіка. 2016. № 3 (28). С. 171–185
27. Семигіна Т.В., Гусак Н.Є., Трухан С.О. Соціальна підтримка внутрішньо переміщених осіб. Український соціум. 2015. № 2. – С. 65-72. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Usoc_2015_2_8
28. Словник української мови : в 11 томах. Том 6. К., 1975. – С. 273.
29. Трибунская Е. Саморегулирование СМИ в области языка вражды. URL: <http://www.medialaw.ru/selfregulation/6/n1.htm>

30. Щербик А. Тема внутрішніх переселенців у сучасних українських ЗМІ. *Магістерські студії. Альманах*. Вип. 21. 2021. – Херсон. ХДУ, 2021
31. Язык мой... Проблема этнической и религиозной нетерпимости в российских СМИ: сб. ст. М.: ООО «Центр "Панорама"», 2002. 200 с.
32. Cherian G., Hate speech: a dilemma for journalists the world over : стаття, інтернет-видання *Open Democracy*. URL: <https://www.opendemocracy.net/en/hate-speech-dilemma-for-journalists-world-over/>
33. Countering illegal hate speech online : стаття, інтернет-видання *European Commission*. URL: <https://ec.europa.eu/newsroom/just/items/54300>
34. Déplacés internes et droit international humanitaire : стаття, інтернет-видання *COMITÉ INTERNATIONAL DE LA CROIX-ROUGE*. URL: <https://www.icrc.org/fr/document/internally-displaced-persons-and-international-humanitarian-law>
35. Germany: Flawed Social Media Law : стаття, інтернет-видання *Human rights watch*. URL: <https://www.hrw.org/news/2018/02/14/germany-flawed-social-media-law>
36. Hate-Speech: A Five-Point. Test for Journalists : стаття, інтернет-видання *Ethical Journalism Network*. URL: <https://ethicaljournalismnetwork.org/assets/docs/018/114/de52912-f230672.pdf>
37. Laub Z. Hate Speech on Social Media: Global Comparisons : стаття, інтернет-видання *Council on foreign relations*. URL: <https://www.cfr.org/backgrounder/hate-speech-social-media-global-comparisons>
38. Le discours de haine : стаття, інтернет-видання *Conseil de l'Europe portail*. URL: <https://www.coe.int/fr/web/freedom-expression/hate-speech>

39. Loi du 29 juillet 1881 sur la liberté de la presse. Legifrance. – 2021. – URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/LEGITEXT000006070722/>
40. Migrants, refugees and internally displaced persons : стаття, інтернет-видання *Right to Education*. URL: <https://www.right-to-education.org/migrants-refugees-IDP>
41. Müller, Karsten and Schwarz, Carlo, Fanning the Flames of Hate: Social Media and Hate Crime (June 5, 2020). URL: <https://ssrn.com/abstract=3082972>
42. Thimm C., Solzbacher L. Ethical challenges for journalism: Journalists' Confrontation with «Fake News» and «Hate Speech». URL: https://www.medienwissenschaft.uni-bonn.de/abteilung/caja-thimm/copy_of_vortraege/abstract-iamcr.pdf

ДОДАТКИ

Додаток А

КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Я, Шербук Аннісія Андріївна,
учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, УСВІДОМЛЮЮ, що академічна добросесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

- дотримуватися:
 - вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
 - принципів та правил академічної добросесності;
 - нульової толерантності до академічного плагіату;
 - моральних норм та правил етичної поведінки;
 - толерантного ставлення до інших;
 - дотримуватися високого рівня культури спілкування;
- надавати згоду на:
 - безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
 - оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
 - використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;
- самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;
 - надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;
 - не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;
 - своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;
 - не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
 - підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
 - поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
 - не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;
 - відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;
 - запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
 - не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;
 - не підроблювати документи;
 - не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
 - не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;
 - не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
 - не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
 - не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символики університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
 - не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;
 - не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної добросесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної добросесності.

28. 10. 2021
(дата)

[Підпис]
(підпис)

Аннісія Шербук
(ім'я, прізвище)